

Polski Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie — nieznany dokument z 1926 r.

Marek Graniczny¹, Wojciech Jegliński², Halina Urban¹

M. Graniczny

W. Jegliński

H. Urban

Na stronie internetowej Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej Wojciech Jegliński przypadkowo odnalazł niezwykle ciekawy dokument dotyczący Państwowego Instytutu Geologicznego. Znalazł się on w opracowaniu zatytułowanym: *Polish Declarations of Admiration and Friendship for the United States (Polskie deklaracje uznania i przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych)*. Został on opracowany w Polsce w 1926 r. i przekazany na ręce prezydenta USA Alwina Coolidge'a z okazji 150 rocznicy ogłoszenia *Deklaracji Niepodległości Stanów Zjednoczonych*. Opracowanie to obejmuje 13 obszernych woluminów manuskryptów i jest bogato ilustrowane przez znanych ówczesnie grafików. Zawiera ono życzenia i oryginalne podpisy przedstawicieli urzędów państwowych, samorządów lokalnych, organizacji kościelnych, naukowych, społecznych, wojskowych oraz kół biznesu. Znalazły się w nim również podpisy młodzieży szkolnej.

Jednostronicowy dokument, będący częścią opracowania, zawiera tytuł w języku polskim i angielskim — *Polski Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie* oraz *Geological Survey of Poland, Warsaw* (ryc. 1). Jest on opatrzony oryginalnymi podpisami dyrektora PIG Józefa Morozewicza oraz pracowników instytutu. Nazwiska przedstawiamy w kolejności uszeregowania w dwóch kolumnach na dokumencie: Stefan Czarnocki, Feliks Rutkowski, Ludwik Horwitz, Ferdynand Rabowski, Stanisław Wołosowicz,

Alojzy Mazurek, Wawrzyniec Jacek, Jan Czarnocki, Kazimierz Kowalewski, Jan Samsonowicz, Regina Fleszarowa, Zbigniew Różycki, Janina Zielińska, Marian Karasiński, Czesław Kuźniar i Stanisław Małkowski (w sumie 17 nazwisk).

W *Kronice Instytutu za rok 1926*, sporządzonej przez Józefa Mrozewicza, nie ma żadnej informacji na temat wzmiankowanego dokumentu. Są natomiast informacje dotyczące kolejnego, trudnego i pracowitego roku wypełniania przez instytut zadań służby geologicznej (Morozewicz, 1927). Przyjrzyjmy się, jak instytut sprawował swoje służebne obowiązki wobec państwa przed 62 laty i czym zajmowali się geolodzy podpisani na *Deklaracji uznania i przyjaźni...*

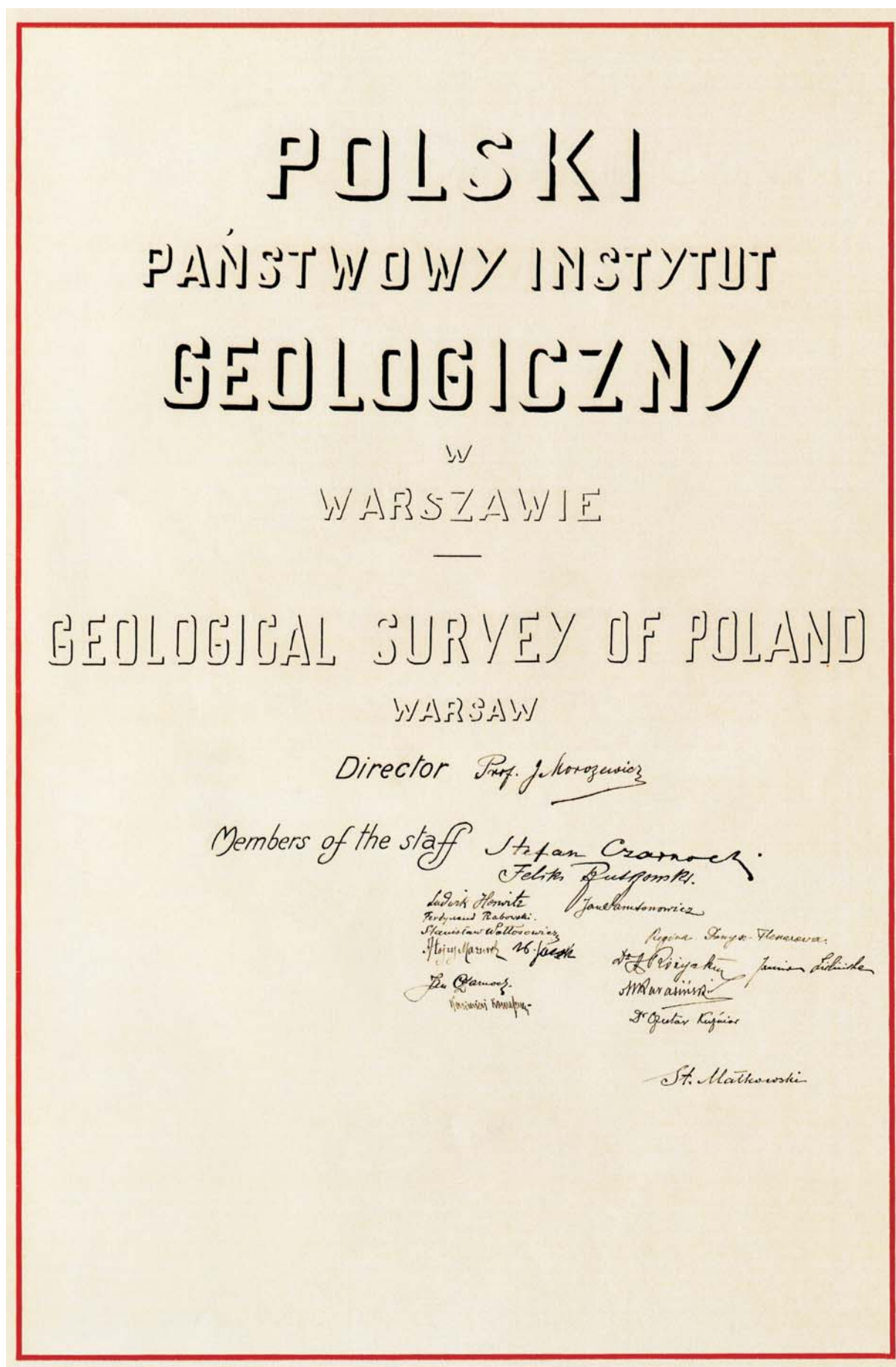
Rok ten rozpoczął się niezbyt dobrze, zostały bowiem skreślone przez Ministerstwo Skarbu kredyty przeznaczone na dalszy ciąg budowy nowego gmachu na Mokotowie, ze względu na niepomyślny stan finansowy państwa i konieczność oszczędzania. Stan ten trwał jednak na szczęście stosunkowo krótko, ponieważ prace mogły być ponownie podjęte już w sierpniu, dzięki funduszowi na zatrudnienie bezrobotnych, z którego Ministerstwo Robót Publicznych wyznaczyło w ratach miesięcznych kilkadziesiąt tysięcy złotych, między innymi na budowę gmachu Państwowego Instytutu Geologicznego.

Podstawowe prace prowadzone przez PIG objęły badania terenowe, realizowane według programu zatwierdzonego w dniu 20 kwietnia 1926 r. przez ministra przemysłu i handlu. W badaniach tych wzięli czynny udział wszyscy geolodzy na stałe zatrudnieni w PIG, w liczbie 19, oraz współpracownicy tymczasowi instytutu, których było 8. Prace kartograficzne były skupione w trzech regionach — na obszarze środkowopolskim, w Karpatach oraz w Polskim Zagłębiu Węglowym.

Prace kartograficzne prowadzono w ramach programu *Ogólnej Mapy Geologicznej Polski* w skali 1 : 100 000. Badaniami na terenach kruszonośnych, obejmujących arkusze Końskie, Przedbórz i Wieluń, kierował C. Kuźniar. Wspomagali go E. Passendorfer oraz J. Premik. W Górach Świętokrzyskich, w granicach arkuszy Kielce, Pińczów i Opatów, pracowali, tak jak w roku poprzednim, J. Czarnoc-

¹Państwowy Instytut Geologiczny, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa

²Państwowy Instytut Geologiczny, Oddział Geologii Morza, ul. Kościarska 5, 80-328 Gdańsk

Ryc. 1. Karta Państwowego Instytutu Geologicznego znajdująca się w tomie polskich deklaracji uznania i przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych, przekazanych w 1926 r. prezydentowi USA — Alwinowi Coolidgowi

ki, J. Samsonowicz oraz dwaj asystenci — A. Mazurek oraz K. Kowalewski. Badania terenowe na obszarze Karpat były prowadzone przez geologów Wydziału Naftowo-Solnego PIG i grono współpracowników pod ogólnym kierownictwem K. Tołwińskiego. Objęły one pas Karpat brzeźnych od Czeremosza (na południu) po San (na północy), Karpaty wewnętrzne, obszar ciągnący się wzdłuż południowej granicy państwa oraz teren przedgórze Karpat na południe od Dniestru. Oprócz wspomnianego K. Tołwińskiego wzięli w nich udział F. Rabowski, E. Jabłoński, S. Weigner, Z. Opol-ski, B. Bujalski, B. Świdzki oraz S. Małkowski.

W 1926 r. zakończono w sumie zdjęcie geologiczne 8 arkuszy *Ogólnej Mapy Geologicznej Polski 1 : 100 000* — Wieluń, Przedbórz, Kielce, Opatów, Stary Sambor, Skole, Dolina i Nadwórna. Należy to uznać za bardzo dobry wynik.

Ponadto zakończono również prace kartograficzne kilku arkuszy *Szczegółowej Mapy Geologicznej Polskiego Zagłębia Węglowego* w skali 1 : 25 000. Były to arkusze: Grodziec, Brzeszcze, Łędziny oraz północna część arkusza Maczki, o łącznej powierzchni około 500 km². W pracach na Górnym Śląsku brali udział: S. Czarnocki, S. Doktorowicz-Hrebniński, A. Makowski i F. Rutkowski.

W 1926 r. Rada Naukowa PIG, do której prócz personelu naukowego instytutu należeli również przedstawiciele Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministerstwa Spraw Wojskowych, Ministerstwa Robót Publicznych, Ministerstwa Kolei oraz delegaci Przemysłu Górniczego, odbyła 17 posiedzeń zwyczajnych, na których złożono i przedyskutowano 48 sprawozdań i referatów naukowych.

Jedną z ważniejszych publikacji Państwowego Instytutu Geologicznego, wydanych w 1926 r., była *Mapa geologiczna Rzeczypospolitej Polskiej w skali 1 : 75 000*, opracowana przez Czesława Kuźniara. Mapa ta została wydana w 17 kolorach w zakładach Instytutu Wojskowo-Geograficznego w Warszawie. W kronice PIG zamieszczono podziękowania dla szefa Instytutu Wojskowo-Geograficznego — pułkownika Kreutzingera: *za życzliwe traktowanie tej pracy i ułatwienia natury formalnej, poczynione temu wydawnictwu*.

W tym samym roku PIG, w porozumieniu z Departamentem Górniczo-Hutniczym Ministerstwa Przemysłu i Handlu, zajął się przygotowaniem do druku *Mapy bogactw kopalnych Rzeczypospolitej Polskiej w skali 1 : 750 000*, pod kierunkiem S. Czarnockiego. Pomagali mu S. Olszewski, zbierający niezbędne materiały geologiczne i statystyczne, oraz rysownik S. Filipowicz.

W maju 1926 r. odbył się w Madrycie 14. Międzynarodowy Kongres Geologiczny, na którym Państwowy Instytut Geologiczny był reprezentowany przez dyrektora J. Morozewicza (będącego jednocześnie delegatem Rządu Polskiego) oraz C. Kuźniara. Delegaci przedstawili Radzie Kongresu świeżo wydaną w PIG *Mapę geologiczną Rze-*

czypospolitej Polskiej w skali 1 : 75 000 jako *tymczasowy wynik badań ogółu geologów polskich*.

Poczynając od lutego 1926 r. w PIG-u zajęto się sprawami popularyzacji i ochrony zabytków przyrody nieożywionej i powołano Komisję do spraw Ochrony Zabytków Przyrody Nieożywionej (warto zapamiętać to wydarzenie i datę!). Na jej czele stanął S. Małkowski, a w jej skład weszli: J. Czarnocki, J. Samsonowicz, R. Fleszarowa i A. Mazurek (który był jej sekretarzem). Komisja ta miała między innymi za zadanie utrzymywanie współpracy z Państwową Radą Ochrony Przyrody, działającą przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Pod koniec 1925 r. Pracownia Chemiczna Państwowego Instytutu Geologicznego została przeniesiona do specjalnie w tym celu zbudowanego pawilonu, w nowym gmachu na Mokotowie (gdzie znajduje się do dziś — w budynku B). Pierwsze dwa miesiące 1926 r. zostały wykorzystane na ustawienie i zainstalowanie aparatury i przyrządów w nowym lokalu oraz na przystosowanie się do nowych warunków otoczenia. Zatem normalne prace w laboratorium rozpoczęły się z początkiem marca.

Zgodnie z obowiązującym statutem, Państwowy Instytut Geologiczny poza głównymi zadaniami naukowo-badawczymi wykonywał również różne prace i badania na rzecz przemysłu. Współpraca ta wyraziła się w 1926 r. opracowaniem licznych opinii, porad i wskazówek, udzielanych zarówno urzędowi państwowemu, jak i przedsiębiorstwom prywatnym. Na przykład geolog inż. S. Doktorowicz-Hrebniński brał udział w dwóch komisjach, z których jedna na zamówienie Ministerstwa Kolei miała wyjaśnić przyczyny osiadania gruntu wzdłuż toru kolejowego w Inowrocławiu, druga zaś, powołana przez Generalną Dyрекcję Służby Zdrowia, miała na celu oszacowanie wartości uzdrowiska w Druskiennikach. W obu tych przypadkach *...które wymagały wyjazdu na miejsce, inż. Doktorowicz-Hrebniński wygotował referaty, oświetlające geologiczną stronę zagadnień* (Morozewicz, 1927).

Czyż zaprezentowane powyżej dokumenty i fakty, wybrane z jednego roku działalności PIG, pozostawiają jakiegokolwiek wątpliwości co do tego, że w Polsce istniała państwowa służba geologiczna?

Niniejszy artykuł dedykujemy pod rozważę tym, którzy w ostatnim okresie podjęli próbę rozbicia Państwowego Instytutu Geologicznego i tworzenia na jego ruinach „nowej” służby geologicznej, niemal w przededniu 90. rocznicy jego utworzenia. Przede wszystkim kierujemy go jednak do wszystkich, którzy szanują tradycję, interesują się historią instytutu i są dumni z jego osiągnięć.

Literatura

- <http://memory.loc.gov/intldl/pldehtml/pldechome.html>
[http://memory.loc.gov/cgi-bin/map_item.pl?data=/service/mss/pldec/001/0167.jp2&style=pldec&itemLink=r?intldl/pldec:@field\(DOCID+@lit\(pldec000414\)\)&title=Volume%201](http://memory.loc.gov/cgi-bin/map_item.pl?data=/service/mss/pldec/001/0167.jp2&style=pldec&itemLink=r?intldl/pldec:@field(DOCID+@lit(pldec000414))&title=Volume%201)
 MOROZEWICZ J. 1927 — Kronika Instytutu za r. 1926. Sprawozdania Polskiego Instytutu Geologicznego, T. IV, z. 1–2. Skład Główny w Kasie im. J. Mianowskiego, Nowy Świat 72, Warszawa.